

УДК 334.024:504.03

*Н.М. Костюченко,
асистент, кафедра економічної теорії, Сумський державний університет*

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ РІШЕНЬ В СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (на прикладі м. СУМИ)

Анотація: У науковій статті запропоновано науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності прийняття інституційних рішень у сфері природокористування на основі принципів екологічно сталого розвитку. Надано визначення поняття «інституційне рішення в сфері природокористування». Визначено ефекти від прийняття рішення про введення мораторію на зміну цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень.

Annotation: The article deals with the scientific and methodical approach to study the feasibility of institutional decision-making in environmental sphere on the principles of sustainable development. The term "institutional decision in environmental sphere" was defined there in the article. The effects from adoption of a decision on a moratorium to change land use of green areas were also determined.

Ключові слова: екологічно сталий розвиток, інституційне рішення в сфері природокористування, економічний збиток від забруднення навколишнього середовища, зона зелених насаджень.

ВСТУП

У сучасних умовах очевидними стали протиріччя соціально-економічного розвитку людства, пов'язані з вичерпністю природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища. Глобальні екологічні проблеми сьогодення пов'язані зі здійсненням антропогенних процесів без урахування можливостей природи компенсувати негативний вплив від цих процесів, а також у зв'язку з орієнтацією на превалювання економічних пріоритетів розвитку людства над екологічними. Вичерпність значної кількості природних ресурсів та погіршення якості навколишнього середовища обумовили необхідність пошуку нової парадигми розвитку суспільства, відмінної від споживацького ставлення до природи. Такою парадигмою багато країн світу визнали концепцію екологічно сталого розвитку.

Перехід до екологічно сталого розвитку є одним з нагальних завдань для України на сучасному етапі розвитку. Проте для зміни техногенного типу розвитку економіки на екологічно сталий необхідне формування нових інституційних засад екологічно сталого розвитку.

В Україні інституційні засади екологічно сталого розвитку наразі ще не сформовані. Саме тому питання інституційного забезпечення екологічно сталого розвитку є злосудним для нашої країни. Надзвичайного значення набувають питання обґрунтування доцільності прийняття інституційних рішень у сфері природокористування на основі принципів екологічно сталого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічною основою дослідження стали наукові праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: Т. Веблена, Дж. Коммонса, Дж. Ходжсона, О. Вільямсона, Т. Еггертсона, Р. Коуза, Д. Норта, О. Аузана, О. Бренделєвої, В. Вольчика, В. Дементьєва, Р. Капелюшнікова, Г. Клейнера, Д. Львова, Р. Нурєєва, А. Олейника, О. Тарушкіна, А. Ткача, П. Тархова, А. Шастітко та ін., присвячені розвитку інституційної теорії. Вивчення системи еколого-економічних відносин знайшло відображення в роботах М. Реймерса, О. Балацького, Б. Данилишина, А. Голуба, Л. Мельника, Є. Мішеніна, Є. Струкової, О. Теліженка, С. Харічкова, Є. Хлобистова та ін.

Інституціональним перетворенням у природно-ресурсному секторі присвячені наукові нароби Б. Данилишина, І. Вахович, З. Герасимчук, В. Голяна, С. Желасвої, В. Мішенка, А. Олексюк, В. Трегобчука, М. Хвесика та ін.

Разом з тим недостатньо розробленими у науковому та практичному плані залишаються науково-інституціональні основи екологічно сталого розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У статті ставиться завдання розробки науково-методичного підходу до обґрунтування доцільності прийняття інституційних рішень у сфері природокористування на основі принципів екологічно сталого розвитку. Зокрема виникає необхідність визначення поняття «інституційне рішення у сфері природокористування».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під інституційним рішенням у сфері природокористування розуміємо рішення стосовно впровадження формальних і неформальних норм, правил, компетенцій, процедур, які визначають поведінку господарських суб'єктів у сфері користування природним середовищем.

Пропонуємо застосовувати новий науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності прийняття інституційних рішень у сфері природокористування на основі принципів екологічно сталого розвитку.

Розглянемо доцільність прийняття рішення про переведення зони зелених насаджень міста у територію іншого призначення.

Критерієм доцільності прийняття зазначеного рішення приймається мінімум економічного збитку від переведення і-ої зони зелених насаджень у територію іншого призначення.

При цьому економічний збиток від переведення і-ої зони зелених насаджень у територію іншого призначення пропонуємо розраховувати шляхом урахування, перш за все, збитків здоров'ю населення від зменшення площі озеленення; збитків житлово-комунальному господарству, обумовлені збільшенням пилу в результаті зменшення площі зелених насаджень; збитків від порушення водозахисної зони, в результаті скорочення зони зелених насаджень у водозахисній зоні та будівництвом споруд на прибережній території. З огляду на те, що збиток здоров'ю населення складає 44%-45% в загальному збитку [1; 2], за основу розрахунку було взято саме збиток здоров'ю населення в результаті негативного впливу забруднення атмосферного повітря на органи дихання населення. Усі інші збитки було враховано через систему корегувальних коефіцієнтів (табл. 1).

Економічний збиток від переведення і-ої зони зелених насаджень у територію іншого призначення пропонуємо розраховувати за формулою:

$$Z_i^{зел} = \gamma_i * \frac{Z_{o.d.}^{\Sigma}}{S_{зел}} \quad (1)$$

де $Z_i^{зел}$ - економічний збиток від переведення і-ої зони зелених насаджень у територію іншого призначення, грн./га.

γ_i - корегувальний коефіцієнт, що враховує особливості місцезоташування і-ої зони зелених насаджень;

$Z_{o.d.}^{\Sigma}$ - економічний збиток від надмірної захворюваності хворобами органів дихання в зв'язку з переведенням зони зелених насаджень у територію іншого призначення, грн.

$S_{зел}$ - площа зелених насаджень території, га.

$$Z_{o.d.}^{\Sigma} = \frac{Y_{o.d.}}{1000} * N * B_{л}^{Ф} * T \quad (2)$$

де $Y_{o.d.}$ - екологічно обумовлена захворюваність населення хворобами органів дихання в зв'язку з переведенням зони зелених насаджень у територію іншого призначення, випадків на 1000 чоловік [3];

N - кількість населення міста, чол.;

$B_{л}^{Ф}$ - середня величина збитку, що виникає в результаті захворювання людей хворобами органів дихання, грн. [1; 2];

T - середній термін служби споруди, що буде побудована на місці зони зелених насаджень у випадку прийняття рішення про зміну цільового призначення даної території, років.

Загальний економічний збиток від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення може бути розрахований за формулою:

$$Z_{зел}^{\Sigma} = \sum_{i=1}^n \gamma_i * \frac{Z_{o.d.}^{\Sigma}}{S_{зел}} \quad (3)$$

де $Z_{зел}^{\Sigma}$ - загальний економічний збиток від переведення зон зелених насаджень міста у територію іншого призначення, грн./га;

n - кількість зон зелених насаджень різного місцезоташування, шт.

Для розрахунку величини збитків від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення запропоновано застосовувати систему корегувальних коефіцієнтів, що враховують особливості місцезоташування зони зелених насаджень.

Таблиця 1.

Корегувальні коефіцієнти для розрахунку економічного збитку від переведення даної зони у територію іншого призначення, що враховують особливості місцезоташування зони зелених насаджень [складено на основі 4]

№	Особливості місцезоташування зони зелених насаджень	Економічний збиток від переведення даної зони у територію іншого призначення	Коефіцієнт
1	Зона зелених насаджень знаходиться на території рекреаційної зони	збиток здоров'ю населення + збиток від втрати рекреаційного ефекту	1,10
2	Зона зелених насаджень знаходиться на прибережній території водоймища	збиток здоров'ю населення + збиток від порушення водозахисної зони	0,9
3	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу автостради	збиток здоров'ю населення + збиток від надмірного шуму + збиток від необхідності додаткового очищення	1,05

		доріг від снігу у зимовий період + збиток від необхідності додаткового очищення доріг від пилу	
4	Зона зелених насаджень знаходиться у «спальному» районі	збиток здоров'ю населення	1
5	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу виробничого комплексу: I класу шкідливості II класу шкідливості	збиток здоров'ю населення, збільшений за рахунок негативного впливу виробничого комплексу	1,2 1,15
6	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу залізничного вузла	збиток здоров'ю населення, обумовлений близькістю залізничного вузла	1,05

За результатами розрахунків отримано наступні величини економічного збитку від переведення зони зелених насаджень різного місцерозташування у територію іншого призначення (табл. 2).

Таблиця 2.

Економічний збиток від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення у м. Суми [розраховано за використанням 5; 6]

№	Зона зелених насаджень	Корегувальний коефіцієнт	Величина економічного збитку, грн./га
1	Зона зелених насаджень знаходиться на території рекреаційної зони	1,10	5744263,03
2	Зона зелених насаджень знаходиться на прибережній території водоймища	0,9	4699851,57
3	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу автостради	1,05	5483160,17
4	Зона зелених насаджень знаходиться у «спальному» районі	1	5222057,30
5	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу виробничого комплексу: I класу шкідливості II класу шкідливості	1,2 1,15	6266468,76 6005365,90
6	Зона зелених насаджень знаходиться поблизу залізничного вузла	1,05	5483160,17

Даний науково-методичний підхід дає можливість оцінити вартісну величину збитків від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення.

На основі проведеного аналізу запропоновано алгоритм (рис. 1) економічного обґрунтування інституційного рішення в сфері природокористування. За основний критерій прийнято мінімальну норму озеленення міста (S_{min}).

За критерієм мінімуму економічного збитку ($\min \{Z_1, Z_2, Z_3 \dots Z_i\} @ Z_k$) від переведення i -ої зони зелених насаджень у територію іншого призначення обирається зона, що буде переведена у територію іншого призначення. Величину економічного збитку від переведення даної зони зелених насаджень у територію іншого призначення запропоновано сплачувати у вигляді компенсації до спеціального фонду, і використовувати в майбутньому для створення нової зони зелених насаджень.

У випадку невідповідності зазначеним критеріям приймається рішення про введення мораторію на зміну цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень. У даному разі можна визначити економічний ефект від природоохоронної діяльності на основі величини відверненого збитку, пов'язаного із захворюваністю населення, обумовленою забрудненням навколишнього середовища (див. (1), (2), (3)).

Ефекти від прийняття рішення про введення мораторію на зміну цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень наведені у таблиці 3. При цьому можна виокремити економічний ефект, екологічний та соціальний ефект.

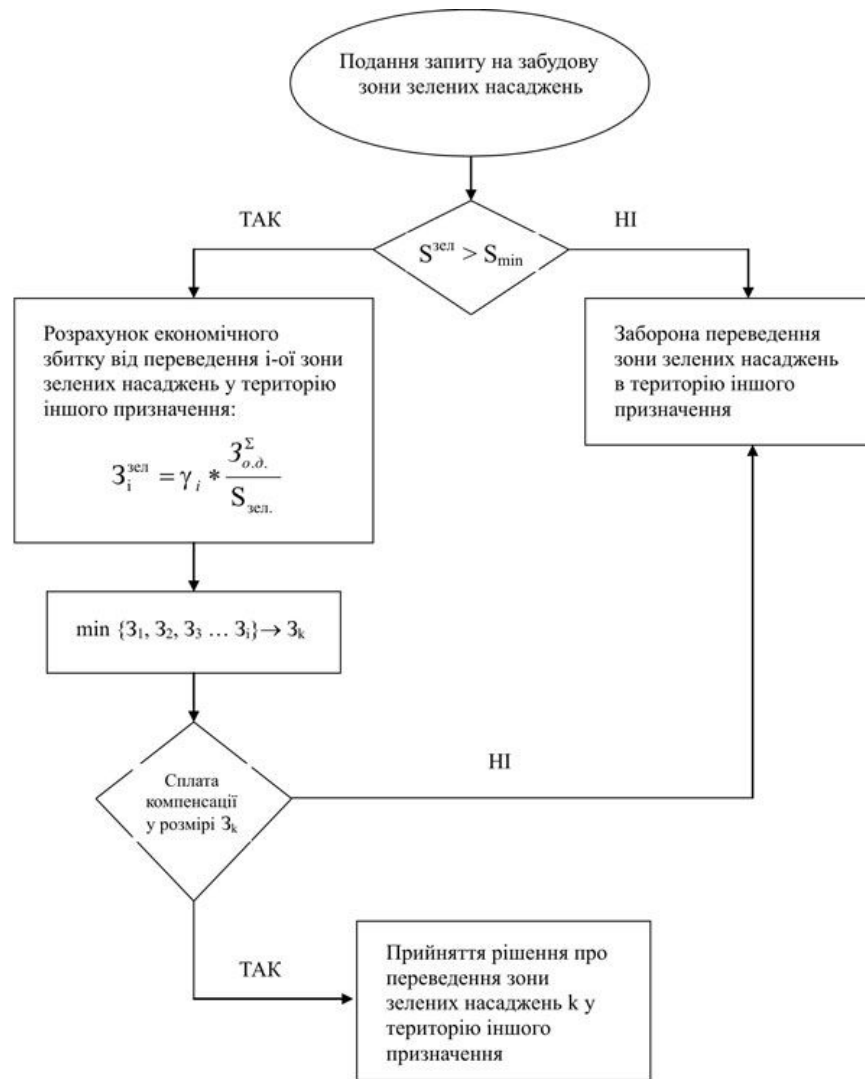

Рис. 1 - Алгоритм економічного обґрунтування інституційного рішення в сфері природокористування

Таблиця 3.

Ефекти від прийняття рішення про введення мораторію на зміну цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень [складено на основі 7]

Економічний ефект	Екологічний ефект	Соціальний ефект
Збільшення вартості нерухомості, розташованої поряд з зеленими зонами, як комерційної так і житлової	Очищення повітря в містах від забруднення, пилу, шуму, забезпечують киснем і поглинають вуглекислий газ, насичують повітря фітонцидами	Рекреаційний ефект: забезпечення місць для відпочинку, відновлення сил людини, витрачених в процесі праці
Внесок у створення позитивного образу міста	Зменшення зливових стоків і навантаження на міські каналізаційні мережі; внесок у формування міських ґрунтів шляхом забезпечення можливості переробки мертвої органічної речовини	Надання можливості для занять спортом та покращення здоров'я
Формування туристичної привабливості міста	Регулювання міського мікроклімату, стабілізація температури і вологості повітря	Забезпечення умов для проведення різноманітних культурних заходів
Сприяння притоку інвестицій і зменшенню безробіття	Збереження біорізноманіття, забезпечуючи місця існування тварин і рослин	Створення почуття зв'язку з природою в середині міста

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість визначити доцільність прийняття інституційного рішення у сфері природокористування на основі принципів екологічно сталого розвитку.

Для обґрунтування доцільності прийняття інституційного рішень у сфері природокористування - рішення з приводу зміни цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень - необхідно оцінювати вартісну величину збитків від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення. Для розрахунку величини збитків від переведення зони зелених насаджень у територію іншого призначення запропоновано застосовувати систему корегувальних коефіцієнтів, що враховують особливості місцезрозташування зони зелених насаджень.

Наведений науково-методичний підхід дає можливість диференціювати зони зелених насаджень за величиною потенційного збитку від зміни їх цільового призначення.

У роботі також визначено ефекти від прийняття рішення про введення мораторію на зміну цільового призначення земельних ділянок зон зелених насаджень. При цьому було виокремлено економічний, екологічний та соціальний ефекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацкий О.Ф. Антология экономики чистой среды / О.Ф. Балацкий. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 272 с.
2. Царенко О.М. Економіка та менеджмент екологізації АПК: монографія / О.М. Царенко, В.П. Щербань, П.В. Тархов. – Сумы: ВТД «Університетська книга», 2002. – 256 с.
3. Балацкий О.Ф. Экономика и качество окружающей природной среды / О.Ф. Балацкий, Л.Г. Мельник, А.Ф. Яковлев. – Ленинград: Гидрометеониздат, 1984. – 191 с.
4. ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і селищних поселень» [Електронний ресурс] . — Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_1992_04_17/FIN35002.html#
5. Стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2008 році (Доповідь). – Сумы: ПКП «Еллада S», 2009. – 84 с.
6. Генеральний план міста Суми [Електронний ресурс] . — Режим доступу:
http://meria.sumy.ua/ua/documents/general_plan
7. Кучерявий В.П. Озеленения населенных місць: підручник / В.П. Кучерявий. – Львів: Світ, 2005. – 456 с.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"